

การเขียนประวัติศาสตร์ไทย มลายู เขมร พม่า*

ท่านนักศึกษาซึ่งเป็นความหวังของคนรุ่นต่อไป ผมจะเริ่มเลย คือเรื่องการเขียนประวัติศาสตร์ของไทย คำประวัติศาสตร์เป็นคำใหญ่มาก ผมเข้าใจว่าคงจะเริ่มมีผู้คิดศัพท์ขึ้นในรัชกาลที่ 6 หรือถ้าจะผิดไปก็คงจะปลาย ๆ รัชกาลที่ 5 ผู้ที่คิดศัพท์ขึ้นก็คือเสด็จในกรมพิทยลาภพฤฒิธาดา ตอนท่านกลับจากศึกษาที่ยุโรปแล้ว ในชั้นแรกท่านก็ได้รับเชิญให้มาสอนมาบรรยายที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านจะสอนปี่ไหน ผมจำไม่ได้ ก็ต้องคิดกันเอง ท่านมาคิดว่า คำว่าพระราชพงศาวดารที่เป็นคำที่ควรจะใช้ในสมัยก่อน มาสมัย ร. 6 นี้แล้ว ความเป็นคนธรรมดา ความ เป็นเจ้านาย ความ เป็นขุนนาง ก็ไม่ควรจะห่างไกลกันมากนัก เพราะฉะนั้นการจะเขียนเรื่องราวอวตารของเจ้านายนั้นมันล้าสมัย ท่านก็คิดหาศัพท์ประวัติศาสตร์ขึ้นแล้วคำนี้ก็ติดมาจนทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นตัวเรื่องที่ยกมาว่าการเขียนประวัติศาสตร์ของไทยมีตั้งแต่ ร. 6 เป็นต้นมา แต่ที่นี้เราจะเอายกอย่างนั้นไม่ได้ เพราะคล้าย ๆ กับว่าเราเห็นมันเป็นเรื่องใหม่เหลือเกิน ถ้าเขียนตั้งแต่ ร. 6 เราเป็นชาติที่เก่าแก่มา แต่ก่อนนั้นผมไม่กล้าพูดอย่างนี้ แต่ก่อนนั้นแล้วก็ชักสะดุ้งหรือแหง คือไทยเราเป็นชาติเก่าแก่ แต่ตอนหลังนั้นผมเองต้องยอมรับว่าเก่าแก่จริง ๆ แต่ว่าไม่ใช่เก่าแก่แล้วมีเรื่องราวพิสดาร ไครมคราม มีเรื่องราวใหญ่โต มีเรื่องราวแห่งความรุ่งเรืองรุ่งโรจน์ บางคนชอบใช้ศัพท์รุ่งโรจน์ อย่างหลวงวิจิตรวาทานก็ใช้รุ่งโรจน์ ผมเองก็รู้สึกไม่รุ่งโรจน์เลย คือหนีเขาเรื่อย เก่าแก่มาก และที่หนีเขาเพี้ยนพามาตามทิศตามทางต่าง ๆ ถ้าจะว่าเดินทางกันในสมัยนั้นแล้วก็คงหลายเดือน เดินทางโดยพาหนะสมัยใหม่คงหลายเดือน แต่ก่อนเดินทางด้วยเท้านี้ไม่รันทนเท่าไร เพราะฉะนั้นเราย่อมมีเรื่องราวอยู่ โดยมากก็เป็นเรื่องราวของอัจฉริยะบุคคล บางทีก็เป็นเรื่องราวของพระภิกษุสงฆ์ผู้ที่ควรแก่การเคารพ บางทีก็เป็นเรื่องราวของตำนานพระธาตุ บางครั้งบางคราว

*บรรยายในการอบรมวิชาประวัติศาสตร์นิพนธ์ ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
วันที่ 18 พฤศจิกายน 2520

ก็เป็นเรื่องราวของพระพุทธรูปสำคัญ ๆ เรื่องราวต่าง ๆ นั้นเราจะเรียกว่า ประวัติศาสตร์ หรือ ไม่ นี่ก็ให้อยู่ในดุลยพินิจของพวกคุณ ผมไม่วางกฎเกณฑ์อะไรทั้งนั้น คือมีแต่หาอะไรได้มาก็เสนอให้เป็นที่ทราบกัน

เพราะฉะนั้นเมื่อเราเริ่มมีตัวหนังสือ ชาติไทยนี้เป็นชาติที่มีตัวหนังสือแถวโหล ๆ ที่สุด คือที่อื่นเขามีก่อนแล้ว แม้แต่ในแหลมสุวรรณภูมิเรานี้ ชาติอื่นเขามีก่อนแล้ว มีมานาน ชาติเขมร ชาติมอญ พม่า แม้มลายูเองยังมีก่อนเรา เรื่องว่ามีหนังสือก่อนหลังนี้ ไม่หมายความว่าเราเจริญล้ำหลังเขา แต่ว่าการเขียนภาษาของเราเป็นภาษาเขียนลำบากเหลือเกิน แล้วเราต้องออกเสียงให้มันถูกต้องลักษณะ ผมเข้าใจว่าเหล่าบรรพบุรุษนี้อยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาไม่ต่ำกว่าพันปี แล้วจึงจะมีตัวหนังสือ แต่อย่างไรก็ดีตัวหนังสือที่มันเป็นหลักของประวัติศาสตร์ ถ้าไม่มีตัวหนังสือ...อาจจะเรียกวิชาอื่น เรียกวิชาโบราณคดี วิชาพุทธศิลป์ ศิลปะต่าง ๆ แต่ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ เราเข้ามาอยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาเมื่อใด อย่างในชั้นเราก็คือว่าปีสถาปนากรุงศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 1893 นี้ เป็นปีที่เราเรียกว่าเราเป็นปึกแผ่นแน่แล้ว ก่อนหน้านั้นสักร้อยอย่าง พ.ศ. 1790 นั้น เรามีสุโขทัยแล้ว มีตัวหนังสือแล้ว มีหลักฐานมั่นคงแล้ว แต่เราเริ่มเขียนเมื่อไร ผมนึกว่าในชั้นแรกที่เรามีตัวหนังสือ การสะกดอย่างคำว่า สุโขทัย นี้ สะกดไม่เหมือนกันละ คล้าย ๆ ว่าเริ่มแล้วแต่มันยังไม่แน่ เตี้ยวสะกดตัว ศ. เตี้ยวสะกดตัว ส. แล้วนาน ๆ ต่อไปจึงจะถึงคราวยุติว่าต่อไปนี้จะสะกดอย่างเดียวกันก็แล้วกันนะ ก็เลยเป็น ส.

ในส่วนประกอบของสังคม คือว่าตำนานวัด ตำนานเมือง ตำนานวัดก็มี วัดพระธาตุหริภุญไชย ตำนานเมืองก็มีเมืองนครศรีธรรมราช เรามีตำนานพระพุทธรูปสำคัญอย่าง พระแก้วมรกต พระพุทธสิหิงค์ เรามีตำนานศาสนา อย่างหนังสือเรื่องมูลศาสนา หนังสือเรื่องชินกาลมาลีปกรณ์ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ หรืออีกนัยหนึ่งก็เป็นส่วนที่กล่าวถึงส่วนหนึ่งของสังคมที่สำคัญ ในชั้นแรก ๆ เรายังไม่ได้เขียนประวัติศาสตร์แบบการเมืองดังที่เป็นอยู่เข้าใจกันอยู่ทุกวันนี้ เราก็อ่านตำนานวัด ตำนานเมือง ตำนานพระพุทธรูป แล้วก็เรื่องราวของศาสนามาเป็นประติมากรรม ถ้าจะถามว่าแล้วเราเริ่มเข้ามาเขียนเรื่องราวประวัติศาสตร์แบบการเมืองเมื่อใด เราจะยึดหนังสือเล่มใดเป็นหลัก อันที่จริงก่อนที่ผมจะตั้ง

คำถามนี้ผมก็รู้คำตอบแล้ว ถ้าจะตั้งปัญหาลอยๆ แล้วก็ทิ้งไว้เลยให้คุณคิดกันเอง แล้วคุณจะบอกว่าอาจารย์คิดได้แล้วไม่บอก บอกก็ได้คือ เราฉบับนี้ยังไม่ได้เรียงราวเป็นทางการของสมัยสุโขทัย อย่างว่าผมเป็นกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย เขาถามว่าคุณจะเริ่มชำระเรื่องไหน ก็ตอบได้ทันทีว่า เริ่มชำระเมื่อเรามีตำราประวัติศาสตร์แล้ว คือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยานั้นมันเขียนเป็นสมุดข่อย เขียนด้วยสมุดไทยจำนวนเท่านี้เท่านี้เล่ม แล้วก็พิมพ์มาเมื่อนั้นเมื่อนั้น ตั้งแต่สมัย ร. 4 - ร. 5 เป็นต้นมา แล้วจะชำระแก้ไขปรับปรุงก็ควรจะเริ่มต้นตั้งแต่ฉบับนั้น ถ้าอย่างนั้นแล้วประวัติศาสตร์หรือพระราชพงศาวดารสุโขทัยไม่มีหรือ ไม่มี เมื่อไม่มีแล้วจะชำระได้ไหม อันที่จริงไม่มีก็ชำระไม่ได้ แต่ว่าแต่งขึ้นใหม่ได้ คือเสริมสิ่งที่บกพร่อง เพราะฉะนั้น หนังสือเล่มแรกที่เราจะเรียกว่า เป็นพงศาวดาร แต่มันเป็นเรื่องที่เข้าเกี่ยวกับเรื่องราวประวัติศาสตร์เล่มแรกของเรา ก็คือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา หนังสือเล่มนี้ก็ทราบกันอยู่ว่ามีชื่อต่างๆ เท่าที่ตีพิมพ์ในท้องตลาดก็มีฉบับ บริติชมิวเซียม ฉบับ พัน จันทรมาศ ฉบับ จักรพรรดิพงศ์ (จาด) นี่ก็สามแล้วจะคือเรียกในชื่อต่างๆ แล้วก็ชำระแก้ไขในหน้าที่ของกรรมการชำระประวัติศาสตร์ก็ต้องแก้ไขตั้งแต่ฉบับนี้ นี่ก็เป็นเรื่องทั่วไป

ผมจะพลิกเรื่องสักหน่อยคือว่าไม่ พังแล้วก็หลับ คือให้พังแล้วก็คิดว่า พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาที่อ่านเขียนขึ้นเมื่อไรก็ได้บอก ใครเขียนเข้าไม่ได้บอก แล้วเรามี source มีหลักฐานที่มันคงหรือว่าอ่อนเปื่อยแก่ไหน ในการจะเขียนเรื่องพระราชพงศาวดารฉบับนี้ ผมตั้งคำถามแล้วก็เลยไปเลย ถือว่าไม่ช้าไม่นานคุณก็คิดได้ คิดไม่ได้ก็หาอ่านเอา เพราะฉะนั้นประวัติศาสตร์ แม้จะเป็นชื่ออื่นในเล่มแรกของเราทางด้านการเมืองนี่ก็คือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เริ่มเรื่องและจบลงไม่เสมอกันละ ส่วนใหญ่เริ่มแต่ปีตั้งอยุธยาเป็นราชธานี จุลศักราช 712 ปีขาล โทศก ส่วนใหญ่เป็นอย่างนี้ แต่ที่นี้บางทีมันมีบางฉบับ อย่างฉบับบริติชมิวเซียมเริ่มก่อนหน้านั้นนาน เริ่มตั้งแต่ท้าวศรีสององค์มาช่วยสร้างเมืองสวรรค์โลก แล้วก็พระธรรมราชาที่เป็นพระเจ้าแผ่นดิน แล้วให้อภิเษกกับหญิงที่มาจากทมิฬไชย แล้วต่อมาก็มีเรื่องพระเจ้าเชียงแสนลงมาจะตีพิษณุโลก แล้วในที่สุดก็ไม่ได้รบกัน คือว่าเป็นพระ-

ญาติ ทางฝ่ายข้างล่างก็ถวายลูกสาว ทางฝ่ายเหนือไม่ต้องรบก็กลับ ในไม่ช้าไม่นานก็ส่งโอรสลงมา โอรสก็ลงมาครองลพบุรี แล้วผู้ที่จะมาสถาปนากรุงศรีอยุธยาก็คือเจ้านายหรือบุคคลที่มาจากลพบุรี เล่มนี้มันเริ่มเรื่องย้อนหลังออกไปอีกนาน เพราะฉะนั้นเมื่อพระราชพงศาวดารได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ก็มีการถวายสองครั้งในรัชกาล ครั้งแรกถวายแล้วซึ่งผมเข้าใจว่าเป็นตามฉบับบริติชมิวเซียมฉบับนี้ ฉบับซึ่งเริ่มก่อนอยุธยาหลายร้อยปี และในปลายรัชกาลของพระองค์ก็มีการถวายอีกครั้งหนึ่ง ครั้งนี้ผมเข้าใจว่า นี่เป็นความเห็นส่วนตัวนะ เป็นฉบับพันจันทนุมาศ ตัดเอาเรื่องดั้งเดิมออกทั้งหมด เอาแต่ปีสถาปนาอยุธยาเป็นปีแรก แล้วก็มาจบเอาในรัชกาลของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ อันนี้คือฉบับพันจันทนุมาศ

ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของประวัติศาสตร์ของเรานั้น ในชั้นแรกๆ ร. 1, 2, 3, 4 แม้แต่ ร. 5 ไม่มีเรื่องราวเกี่ยวกับสามัญชนเลย ทั้งๆ ที่ก็เป็นที่ยอมรับทั่วไปว่า ไพร่หรือทาสสองประเภทนี้มีจำนวนมากมายมหาศาล เหนือกว่าฐานันดรอื่นๆ แม้แต่จะเสียภาษีก็ยังไม่เสีย คืออันที่จริงไม่มีจะเสียนะ จำนวนมากทีเดียว เพราะฉะนั้นรัฐบาลก็ได้ใช้กำลัง โดยเกณฑ์แรงงานออกไปปีละ 6 เดือน ต่อมาปีละ 4 เดือน ต่อมาปีละ 3 เดือน เงินทองไม่ต้องไปเรียกร้อง ไม่มี เพราะฉะนั้นเราเริ่มมาเป็นผู้เป็นคน โดยมีการรู้จักขาย ทำขนม ทำกับข้าว เรื่องธรรมดา แต่ของที่สร้างเป็นศิลปวัตถุ ของที่สร้างเป็นประโยชน์วัตถุอันนั้นมันค่อยมีขึ้น เพราะฉะนั้นเมื่อเริ่มในรัชกาลที่ 6 ได้เลิกทาสไปหมดแล้ว ไพร่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งส่วนใหญ่ในสังคมตอนนั้นก็เริ่มเป็นผู้เป็นคน เริ่มใช้แรงงานหาเงินหาทองได้ เริ่มค้าเริ่มขาย ก็เริ่มอุตสาหกรรมเล็กๆ ของเราในครัวเรือน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ฐานันดรที่ 4 คือ ไพร่เริ่มมีความสำคัญขึ้นมา ก่อนที่ผมจะพูดประเด็นสำคัญ ก็คือการเขียนประวัติศาสตร์โดยบุคคลตั้งแต่ ร. 5 ก็แล้วกันเป็นต้นมา

เมื่อวานอาจารย์สุจิตรา วุฒิสถียร^{*} ได้พูดถึงเรื่องการเขียนประวัติศาสตร์ของฝรั่ง ที่ขณะนั้นแกใหญ่โตมาช้านาน แกเป็นเจ้าโลกมาช้านาน แกเป็นผู้บัญชาโชคชะตาของโลกเราตั้ง

*อาจารย์สุจิตรา วุฒิสถียร บรรยายเรื่อง การเขียนประวัติศาสตร์ของตะวันตก วันที่ 17 พฤศจิกายน 2520

นานเต็มที่ แต่การเริ่มประวัติศาสตร์ของเขากับของเราทางตะวันออก เริ่มที่แห่งเดียวกัน คือ เริ่มในดินแดนระหว่างลุ่มน้ำทั้งสองที่เรียกว่า เมโสโปเตเมีย ระหว่างแม่น้ำยูเฟรติสกับไทกริส แล้วฝรั่งเศส...จากนั้นก็ไปกรีก ไปโรม ไปสหรัฐฯ แล้วจึงย้อนมาทางตะวันออก ของเรา ทางตะวันออกก็เริ่มในเมโสโปเตเมีย แต่ที่นั่นมันเป็นเรื่องไม่ได้ต่อเนื่อง แต่มันมีระยะขาด ตอนอย่างเราพยายามที่จะหาที่มาว่าความรู้ รากฐาน ของสังคมเรามาจากไหน ในที่สุดเราก็ ถอยหลังขึ้นไปจนถึงสมัยพระเจ้าอโศก จารึกของพระเจ้าอโศกมีอยู่ 30-40 แห่ง และตัวอักษร ก็เรียกว่า พร่าหมึ แต่ในเมโสโปเตเมียมีตัวอักษรก่อนหน้าพระเจ้าอโศกไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี แต่ว่าทั้งสองแห่งมันติดต่อกันอย่างไร และตัวอักษรของเมโสโปเตเมียที่เราเรียกกันว่า คูนิ-ฟอร์ม หรือตัวอักษรลิ่ม อันนี้เป็นต้นเค้าของตัวอักษรทุกอย่างในโลก เมื่อคิดขึ้นใครก็คิดขึ้นมา 6-7 พันปีแล้ว อย่างพระเจ้าอโศกนี่ก็ราว 4,000....2,400....2,500 ปี แต่อักษร คูนิฟอร์มนี้ก่อนหน้านั้น เป็นตัวอักษรที่เก่าแก่ที่สุดในโลก และก็เหมือนอย่างทั่วไป อักษร คูนิฟอร์มเริ่มขึ้นที่วัด สระพญูชนะมีที่ตัวนี้ผมไม่ทราบ แต่เขามีสระพญูชนะ แล้วเขาคิด ตัวหนังสือขึ้นเพื่อจะจดสิ่งของที่มีผู้ศรัทธาเอาไปถวาย นาย ก. แกะ 8 ตัว นาย ข. ผลไม้ 2 เช่ง ต่าง ๆ เหล่านี้เขาจดไว้เพื่อจะได้ไม่ให้ปนกัน เขาไม่ได้คิดที่จะไปจดเรื่องราวการผลัด เปลี่ยนแผ่นดิน การรบพุ่งต่าง ๆ เขาเขียนเขาจดเรื่องในวัด เพราะฉะนั้นตัวอักษรเมโสโปเตเมีย ก่อนศักราชอโศก ผมเข้าใจว่าไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี แล้วตัวอักษรคูนิฟอร์มจะมา involve ตัว อักษรพระเจ้าอโศกอย่างไรยังคิดไม่ออก

อย่างไรก็ดี อินเดียอาจจะมีต้นเค้าเกี่ยวกับเราในทางพุทธรูป ในทางศิลปะ และที่สำคัญก็คือ ตัวอักษรรุ่นหลังของอินเดีย ที่เราเรียกว่าตัวอักษรภฤห์ หรือ คันธี อันนี้ได้เข้ามาอยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา แต่นอกจากตัวอักษร นอกจากพุทธศิลป์ อะไรที่เข้ามาบ้าง อย่าง เกษสสันนานแล้วว่า ด้านพุทธศักราชที่เราว่ามีต้นเค้าอยู่ในอินเดียนั้น พุทธศักราชเคยใช้ใน อินเดียหรือไม่ พยายามหา ไม่พบว่าเคยมีการใช้พุทธศักราชในอินเดีย แม้แต่ ดร. ประเสริฐ เอง เวลาถามเขาก็อ้อมแอ้มพูดไม่เต็มปาก เพราะว่ายังไม่แน่ เพราะฉะนั้นในการประชุมครั้งนี้ ที่โรงแรมอินทรา ผมถามพวกศาสตราจารย์จากอินเดียหลายคน ถามว่าพุทธศักราชเคยใช้ใน

อินเดียหรือไม่ ตอบด้วยกันเสียงเดียวว่าไม่เคย พุทธศักราชไม่เคยใช้ในอินเดีย ศักราชที่ใช้ในอินเดียเขาบอกว่ามี 4 อย่าง อันใหญ่คือวิกรมมัทยศักราช อีกอันที่ใช้กันแพร่หลายคือ สักระ หรือที่เราเรียกว่ามหาศักราช แล้วก็มีศักราชย่อยๆ อีกสองอันใช้ในท้องถิ่น

ถ้าหากว่าพุทธศักราชไม่เคยใช้ในอินเดีย เราได้มาจากไหน ในจารึกหลัก...ดูเหมือนหลัก 4 หรือ 5 ของสุโขทัย ในนั้นเขามักบอกว่า เมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้ 1905 พรรษานี้คือว่า พ.ศ. 1905 เราได้มาจากไหน มันต้องมีที่มา และที่มาที่แน่ที่สุดก็คือลังกา เพราะฉะนั้นกล่าวได้โดยเต็มปากว่า เราไม่ได้เคยฟังอินเดีย โดยเฉพาะเราซึ่งเป็นไทย ก่อนหน้านั้นเราไม่พูดกัน เมื่อไทยได้มาเป็นใหญ่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาแล้ว ฟังลังกา ทั้งใช้ตัวหนังสือ ทั้งศักราช ทั้งสักระ หรือมหาศักราช และก็มีพุทธศักราช อันที่ 3 นี้ก็คือ จุลศักราช นี่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองในสุวรรณภูมิเรา จากลังกา โดยเฉพาะระยะหลัง จากอินเดีย ภาควะวันออก แคว้นไฮริสตา และที่แคว้นที่มาเป็นเมืองที่เชื่อมทราสนี้ ได้แพร่สิ่งต่างๆ มาทาง Southeast Asia นี้ รวมทั้งสุวรรณภูมิด้วย และก็ถ้าเช่นนั้นแล้ว เราได้ใครเป็นครูในการที่สอนให้เราเขียนเรื่องเขียนราว จะเป็นตำนานวัด ตำนานเมือง หรือตำนานพุทธรูป อันนี้พูดได้ถึงแม้ไม่เต็มปากก็มากกว่าครึ่งว่าเราได้จากลังกา โดยมากคนไทยเรา รวมทั้งคนเขมร คนทางล้านนา มีศรัทธาแก่กล้า เดินทางไปถึงลังกาไปบวชไปเรียน และก็กลับมา นำอะไรต่างๆ มาสอนพร้อมทั้งตัวหนังสือ ผมยังมีความรู้สึกตัวว่า คนไทยคนแรกที่ได้ไปนอก ได้ไปเปิดตา ก็ไปที่ลังกา นี่เอง คือพระเจ้าศรีศรित्रาราชจุฬามณี และก็ยังมียุคลังกาทวีป นี้ก็เป็นคนไทยหรือเจ้านายไทยที่ได้ไปศึกษาต่างประเทศ ซึ่งในเวลานั้นก็เป็นแหล่งอารยธรรมสูงไม่ใช่น้อยของโลกเรา

ที่นี้วกกลับมาเข้าปัญหาคือการเขียนประวัติศาสตร์ของไทยนั้น บุคคลซึ่งเราไม่ค่อยรู้ว่าเกษ่อนอยู่ เกษอบเป็นไอโม่ เป็นพระภิกษุอยู่สมัยหนึ่ง แล้วถูกบังคับให้สึกออกมา แล้วก็ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้ากรมอาลักษณ์ในรัชกาลที่ 1 กับสหายของท่านก็เป็นพระภิกษุอยู่ด้วย ในรัชกาลของพระเจ้าตาก ในรัชกาลที่ 1 ถูกบังคับให้สึกและก็เป็นผู้ช่วยเจ้ากรมอาลักษณ์ และต่อมาอีกไม่กี่ปีก็ได้เป็นตัวเจ้ากรม ทั้งสองท่านนี้โดยกล่าวไม่ชัดเจนนักว่า คือผู้แต่งพระราชพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์เล่มแรกของเรา และก็เป็นฉบับที่ได้นำขึ้น

ทุนเกล้าฯ ถวาย ได้เป็นฉบับราชการ แล้วต่อจากนั้นใน ร. 3, ร. 4 ก็ได้มีการซึ่งจะแก้ไข จนหมดสมัยที่จะตั้งบุคคลให้เป็นผู้ชำระ จนมาถึงสมัย จอมพล ป. ก็ตั้งเป็นคณะกรรมการ ใน พ.ศ. 2495 ให้เป็นผู้ชำระแก้ไข ยกเว้นที่จะกล่าวถึงสองบุคคลนี้ ในรัชกาลพระเจ้าตาก และ ในรัชกาลพระพุทธยอดฟ้าแล้ว ก็ต้องมาถึงในสมัย ร. 5

ใน ร. 5 เมื่อต้นรัชกาล พ.ศ. 2411 เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศเวลานั้น หรือ เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศของ ร. 4 บ้าง อาจจะไม่เห็นก็เลยต้องออกจากราชการ รักษาตัว ได้ปีสองปีก็เกือบจะสู่สภาพปกติ ในหลวง ร. 5 หรืออาจจะเป็นผู้สำเร็จราชการ ก็กำหนดให้ ท่านแต่งพระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ ท่านใช้เวลาเพียงสองหรือสามปีแต่งเสร็จ 4 รัชกาล คือ ร. 1, ร. 2, ร. 3, ร. 4 ท่านผู้นี้ก็คือเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เรียกว่าเริ่มทำตั้งแต่ต้น ร. 5 ในกลาง ๆ รัชกาลก็มีคนในสกุลเดียวกัน คือในสกุลบุญนาคเหมือนกัน แต่งเรื่องที่ได้ให้ชื่อว่า ตำนานเมืองโยนก และในชั้นหลัง ๆ นี้มาตีพิมพ์เรียกว่า พงศาวดารโยนก ท่านผู้นี้ก็คือพระยา ประชาภิจักรจักร์ การที่พวกขุนนางทั้งสองเป็นหัวหน้าในการเขียนเรื่องราวประวัติศาสตร์ หรือ พระราชพงศาวดารนี้เราก็ควรจะตั้งคำถามด้วยว่า เพราะว่าต้นเค้าของพวกนี้เขาเป็นอิหร่าน หรือเป็นเปอร์เซีย เป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองมาช้านาน เมื่อบรรพบุรุษของเขามาอยู่ริมน้ำหนักแห่งความรอบรู้มากกว่าพวกเรา และในชั้นหลังพวกนี้ก็ละศาสนาเดิมมาถือศาสนา พุทธ และก็มาร่วมหัวจมท้ายกับราชวงศ์จักรี เพราะฉะนั้นเมื่อมาถึง ร. 5 นี้ ความเป็นบุคคล ที่รู้เห็นเรื่องราวมากยังมีอยู่ ผมเข้าใจว่าต้นวงศ์เขามาอยู่ในสมัยอยุธยา ในสมัยของ...อย่างช้า ก็สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เพราะฉะนั้นเมื่อมาถึงรัชกาลที่ 5 นี้ก็ในราว 200—250 ปีแล้ว ที่เขามีรกรากอยู่ในเมืองไทย ใน ร. 5 นี้ผมเข้าใจว่ามีสองท่านที่ควรจะกล่าวอ้างได้

พอมาถึง ร. 6 เจ้านายไทยองค์แรกที่ผลิตงานออกมา และในชั้นนี้ก็หาอ่านได้ ยากสักหน่อยก็คือกรมพระนารายณ์ประพันธ์ หนังสือเล่มแรกของท่านคือ พงศาวดาร ไทยใหญ่ ตีพิมพ์จำหน่าย 2456 และคนที่ 4 ในรัชกาลเดียวกันคือ รัชกาลที่ 6 ก็คือสมเด็จพระยาตำราธิราชานุภาพ หนังสือเล่มแรกคือ ไทยรบพม่า ตีพิมพ์ออกมา 2462—2463 มี ข้อประหลาดอยู่ข้อหนึ่งที่ว่า ถ้าว่าถึงผลงานแล้ว งานของท่านเป็นลำดับ 4 หลังเจ้าพระยา

ทิพากรวงศ์ หลังพระยาประชาภิจักรจักร์ หลังกรมพระนราธิปพงศ์ประพันธ์ แต่ทำไมท่านจึงได้ชื่อนามพระนามเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์ อันนี้ผมตั้งปัญหาเท่านั้น ผมไม่ตอบ สุดแล้วแต่คุณ แต่ว่าท่านเป็นอันดับ 4 เพราะฉะนั้นท่านเป็นบิดา สามท่านนั้นเป็นลุงหรือ คือท่านแต่งขึ้นหลังเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ถึง 50 ปี แล้วหลังพระยาประชาภิจักรจักร์ถึง 20 ปี คือเดียวกันเป็นยุคเป็นสมัยที่เราไม่ได้ฟังใครแล้วเชื่อ เรามีสิทธิจะคิด จะค้าน จะท้วง เพราะฉะนั้นอย่างที่ผมว่านี้ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์แต่งเรื่องก่อนท่าน 50 ปี เราไม่รับ พระยาประชาภิแต่งก่อนท่าน 20 ปี เราก็ไม่รับ แต่ว่ากรมพระนราธิปแต่งก่อนท่านประมาณ 5-6 ปี เป็นเจ้าเป็นนายของท่านเราก็ก็น่าไม่รับ ผมไม่รู้ทำไม? เพราะฉะนั้นในสมัย ร. 6 นี้ เท่าที่ผมทราบซึ่งไม่แน่ว่าจะทราบทั้งหมดนะ บางทีพวกคุณก็อาจจะเสริมเติมต่อได้ ก็มีสองท่านนี้ กรมพระนราธิปฯ กับกรมพระยาดำรงฯ

มาถึง ร. 7 บุคคลสามัญคนแรกที่เป็นนักค้นคว้า เป็นนักอ่าน นักศึกษา และขณะนั้นก็ยังมีชีวิตอยู่ ก็คือผู้แต่งหนังสือชื่อหลักไทย ขุนวิจิตรมาตรา ตอนนั้นอายุสัก 80 หนังสือหลักไทยนี้เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นและพิมพ์ในปี 2471 ยังอยู่ใน ร. 7 ส่วน ร. 8 นั้นผมเข้าใจว่าหนังสือชื่อ แผลมอินโดจีนโบราณ ของพระยาอนุমানราชธนะ ตีพิมพ์ในปี 2485... ส่วน ร. 9 นั้น หลวงวิจิตรวาทการในหนังสือชื่อ สยามกับสุวรรณภูมิ ผมเองก็ยังไม่เห็นหนังสือเล่มนี้ไม่ว่าตีพิมพ์เมื่อไหร่ หนังสือของพระบริหารเทพธานีนี่เข้าใจว่าสี่หรือห้าเล่มจบ ผมก็ยังไม่เคยเห็น หนังสือของ นายชัย เรื่องศิลป์ เมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ตีพิมพ์ใหม่ ฉบับแรกก็ตีพิมพ์ใน ร. 9 นี้ประวัติศาสตร์ไทยด้านสังคมรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เท่าที่ระบุพระนาม นามและชื่อหนังสือให้ผมจัดให้เป็นยุคสอง ก็ต่างกับยุคแรกใช้ตำนานวัด ตำนานเมือง ตำนานพุทธรูป ยุคแรกนั้นเป็นแต่เพียงได้ยินได้ฟังมาก็เอามาเขียนไว้ แท้จริงอย่างไรไม่รู้ ก็เป็นของดีที่ว่าเพื่อไม่ให้ของเก่าสูญหาย อย่างเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ซึ่งเป็นอาจารย์ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ท่านชอบใช้คำว่ากิริะคงได้ยินมา จันไดยินมาอย่างนั้นจันก็เขียน ถูกผิดไม่รู้ ไม่รู้ไม่ปฏิเสธ นั่นเป็นประเภทหนึ่ง พวกที่ตั้งแต่ ร. 5 เป็นต้นมา ผมเรียกว่าประเภทสอง มีการทดสอบ มีการใคร่ครวญ แต่เสียอย่าง

เดียว ยังไม่บอก sources ยังมีท่านผู้ใหญ่ท่านหนึ่งชอบใช้คำนี้.... “ด้วยได้อ่านพบในหนังสือฝรั่งเล่มหนึ่งกล่าวว่า” หนังสือฝรั่งมันมีตั้งไม่รู้วาก็ล้าน เล่มไหนล่ะ แต่อย่างไรก็ตามนี่เป็นประเภทสอง คือว่าตัวท่านได้มีการทดสอบ และจะด้วยเหตุผลกลใดไม่ทราบ ท่านไม่ได้บอก sources อะไร และก็คนสุดท้ายในประเภทสองนี้ซึ่งผมจัดให้ หรือจัดลำดับให้ขุนวิจิตรมาตรา ขุนวิจิตรมาตราบอก sources ในหนังสือเรื่องหลักไทย ก็บอกชื่อผู้แต่ง บอกชื่อหนังสือ อาจจะบอกปีที่ตีพิมพ์ด้วย แต่ท่านไม่ได้บอกว่าข้อความที่ท่านอ้างมาอยู่หน้าไหน ไม่บอก คือรวม ๆ อย่างไทย ขุนวิจิตรมาตราอาจจะอ้างว่าชนชาติไทยมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ภูเขาล้าน และตอนท้ายเล่มบอกชื่อหนังสือ ยอร์ช เซเดส์....หมอตีต แล้วก็ชื่อคนเขียนเรื่องอินทียะ 2-3 คน แล้วภูเขาล้านมันคืออะไร และอยู่ไหนไม่บอก เพราะฉะนั้น ผมจัดให้ขุนวิจิตรมาตราอยู่ในผู้แต่งประวัติศาสตร์รุ่นสอง และเป็นรุ่นที่คาบกลางคาบดอก โผล่ออกมาแล้วจากหลักฐาน คือยังดีกว่าคนที่กล่าวว่า “หนังสือฝรั่งเล่มหนึ่งกล่าวว่า”....

บุคคลที่เป็นรุ่นสามรุ่นใหม่ และก็ควรจะเป็นหัวหน้าของพวกเราทั้งหลาย คือ นายสมชัย อนุมานราชธน อันนี้ผมยินยอมรับเป็นหัวหน้าของพวกผม คือ จบอักษรศาสตรบัณฑิตแล้ว (2478) แก่การบริหารหรืออย่างไรก็ไม่รู้ แก่ไปนั่งทำงานอยู่ในประเทศอังกฤษ ในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ห้องสมุดบอลเลิน อะไรนี่แหละ ก็ไปใช้ตำหรับตำราของมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด เพราะฉะนั้นหนังสือที่ท่านอ้างในหนังสือการทูตในสมัยอยุธยาเป็นหนังสือหายากในเมืองไทยหาลำบาก หนังสือของคนนั้น เล่มนั้น หน้านั้น ตีพิมพ์เมื่อปีนั้น \บอกละเอียดเลย ก็เรียกว่าเป็นคนที่ประเดิมการเขียนประวัติศาสตร์ของสมัยใหม่ได้อย่างสมบูรณ์ และคราวนี้ท่านก็ยังมีชีวิตอยู่ เราจะพูดสรุปอะไรก็ได้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นพูดเกริ่น ๆ ไว้ คุณสมชัยกับผมอายุเท่ากัน ผมก็ยินดีรับคุณสมชัยเป็นหัวหน้า เพราะแก่ได้ไปอยู่ประเทศอังกฤษก่อน ได้มีโอกาสเข้าไปค้นคว้าแล้วก็เขียนขึ้น ดูเหมือนตีพิมพ์ในปี 2490 หรือ 2491 ตั้งแต่คุณสมชัยอนุมานราชธน เป็นต้นมา การเขียนประวัติศาสตร์ของไทยเราเข้าสู่ยุคเข้มข้น เดียวนี้เราก็มีวารสารโดยคณะที่จะให้พินิจพิจารณาก็คือ นิตยสารของศิลปากร แล้วก็โดยเฉพาะวารสารประวัติศาสตร์ของ มศว. ประสานมิตรนี้ เรื่องราวที่อาจจะถกเถียงกันได้ เรื่องราวที่ยังไม่เป็นที่

ยอมรับกันแพร่หลาย เรื่องราวที่ยังไม่ทราบแน่นอน เขาจะให้ sources ไว้เลย หนังสือเล่มนั้น
คนต่างชื่อ^๕นั้น ตีพิมพ์เมื่อ^๕นั้น และข้อความอยู่ในหน้าที่เท่า^๕นั้น เขาบอกชัดเลย

เมื่อผมกล่าวถึง พ.ศ. 2490-2491 เช่น^๕นี้แล้ว มันทิ้งทางไกลจากสมัยเราไม่เท่าไร
แล้ว เพราะฉะนั้น^๕คุณซึ่งจะเป็นผู้ผลิตงานต่อไป ขอให้ยึดถือคุณสมเจัยเป็นหัวหน้าของคน
รุ่นใหม่ เป็นคนที่มีการศึกษา และก็ได้ปริญญา รัฐบาลกระทรวงต่างประเทศจนบำนาญ
ออกมาแล้ว ตอนนี้เป็นตอนระยะหลังในชีวิตของท่าน ไม่แน่ใจว่าท่านจะผลิตงานชิ้นสองของ
ท่านออกมาหรือไม่ เกี่ยวกับท่านก็ 64-65 แล้ว คือว่ายังไม่มีใครเขียนการทูตในสมัยรัตน-
โกสินทร์ ซึ่งท่านเริ่มด้วยสมัยอยุธยาแล้วต่อกับสมัยรัตนโกสินทร์ก็คู่ควรกัน ในรุ่นสองนี้ผม
มองๆดูในห้องนี้หลายคน เพราะฉะนั้นผมคิดว่า อย่างน้อยเราได้ดำเนินตาม historical
approach คือให้ sources ไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังเขาจะได้ทดสอบดูได้ อันนี้เรามาเทียบกับ
เรื่องใหญ่ คือ นักประวัติศาสตร์ของสยามกับนักประวัติศาสตร์ของจีน จีนนี้เป็นชาติที่ขยัน
เช่น ขยันจด ขยันเก็บ แล้วก็เข้าใจว่าจะเป็นชาติที่เลื่อมใสในวิชาประวัติศาสตร์นี้มากมาย
เหลือเกิน ผมคิดว่ายิ่งกว่าฝรั่ง และเก่าแก่ยิ่งกว่าญี่ปุ่นมาก เมื่อคราวสมณที่โรงแรมอินทรา
มีผู้หนึ่งชื่อศาสตราจารย์ วัง กุง วู แก่พูดเรื่องประวัติศาสตร์ในทัศนะของจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่ง
พอพวกเราได้ยินเข้าสนใจเหลือเกิน เพราะเราไม่เคยรู้ แม้แต่จีนเองเราก็ไม่รู้ ไม่ต้องจีน-
คอมมิวนิสต์หรอก

จีนคอมมิวนิสต์เขาคิดเรื่องราวประวัติศาสตร์อย่างไร อันนี้ตามทฤษฎีใหญ่ๆ ที่ว่า
โลกเรานั้น ชั้นแรกเป็นสังคมทาส ต่อมาเป็นสังคมนายทุน ต่อมาจึงเป็นสังคมของประชากร
ต้องเป็น 3 สังคม สังคมทาสเริ่มและหมดเมื่อไหร่ ทางจีนคอมมิวนิสต์ก็ถกเถียงกัน ถกเถียง
กันเสียหน่อย เสร็จแล้วบอกว่าเอาพักไว้ก่อน คือเขานับภัยพิภพเถียงกันอยู่ สังคมนายทุน
เริ่มเมื่อไหร่บอกไม่ยาก สังคมนายทุนเริ่มเมื่อฝรั่งเข้ามา ที่นี้ฝรั่งเข้ามาได้ช่องกงใน ร.3 ใช่ไหม
ปีฝรั่งก็ 1839 หรือ 40-41-42 นี่ ปัญหาหน้าฝรั่งเข้ามานี้ยังไม่มีสังคมนายทุนเลยหรือ
เมื่อมีการตั้งปัญหาขึ้นมาแล้ว มีข้อถกเถียงกันอีก ถกเถียงกันไปถกเถียงกันมา ทางฝ่ายที่บอก
ว่าต้องฝรั่งมาก่อนจึงจะเริ่มระบบสังคมนายทุน คนที่เสนออีกเพื่อที่จะ...กลัวเสียหน้าก็ไม่ยอมแพ้

ง่าย ๆ คืออยู่เรื่อย ๆ จนในที่สุดก็ครบ พักครบกันอย่างนั้นแล้ว เรื่องราวของจีนในแง่ประวัติศาสตร์จะยืดยาว เพราะ documents ของจีนมากมายมหาศาล เขาเก็บรักษา เขา reserve ไว้คล้าย ๆ ของศักดิ์สิทธิ์ ก็เลยบอกว่า เอาอย่างนี้กันดีกว่า วิชาประวัติศาสตร์พักไว้ก่อน แล้วหันมาทางโบราณคดี มาขุด แล้วก็ไปขุดที่ Central Asia, 100 artifacts, 100 works of art ที่เป็นของจีนโบราณ เมื่อได้ของจะหมายความว่าจีนจะไป claim หรือเพราะว่าเจ้าของ Central Asia ก็อรุสเซียไป claim ส่วนจีนบอกหยุดที่นั่นไว้ก่อน เรามาขุดทางด้านยูเนียน ที่ขุดไป ๆ ก็ได้สิ่งของที่เป็นของชาติที่เกี่ยวเนื่องอยู่ใน Southeast Asia ไม่ได้อยู่ยูเนียนแล้ว ปัญหาต่อไปก็คือจะทำอย่างไร ก็บอกว่า เราขุดของมลายู ของไทย ของเขมร มอญได้ จะหมายความว่าจะยกยูเนียนให้เจ้าของเดิมหรือไม่ใช่ ไม่ยกแล้วขุดทำไม ในที่สุดก็เลยโอ้อ่อย ๆ เกยกันอยู่นี้ไม่รู้เท่าไร แล้วบัดนี้ก็ยังไม่ยุติ ทั้งนั้นทั้งนี้ก็เพราะจีนเขาเก็บรักษาเอกสารแน่ เหลือเกิน วันนั้นผมฟัง ดร. วัง กุง วู พูดแล้วรู้สึกว่าเขาได้พูดในสิ่งที่เราไม่มีโอกาสจะรู้ เพราะหนึ่งภาษาของเขาก็อ่านไม่ได้ สองความสนใจก็ไม่มีเท่าไร สามใช้เอกสารหนังสือ หนังสือก็ไม่มีทาง นอกจากที่จะให้บทเรียนเกี่ยวกับจีนในแง่ประวัติศาสตร์...

ก่อนที่จะสรุปเรื่อง ผมอยากจะพูดถึงงานของบุคคลคนหนึ่งซึ่งเสียชีวิตมาก เขา ตีพิมพ์ออกมา 2519-2520 จะไปซื้อเพิ่มได้ความว่าตำรวจเก็บไปแล้ว อันนี้คือเรื่อง "ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว" อะไรต่าง ๆ ตีพิมพ์ 2519 คือนายจิตร ภูมิศักดิ์ หนังสือเล่มนี้ ผมกลัรับรองว่าเป็นหนังสือวิชาการโดยแท้ ไม่มีคติการเมืองอะไรต่ออะไรนั้น เล่มอื่นของแก สุดแล้วแต่ตำรวจ แต่เล่มนี้น่าเสียดาย เป็นงานของเด็กหนุ่มที่ทำขึ้นโดยไม่เกี่ยวข้องกับลัทธิ คติ การบ้านการเมือง เป็นเรื่องของวิชาการ อันนี้น่าเสียดาย ผมก็เพิ่งมาทราบมาว่า หนังสือของผมเอง "ฐานันดรไพร" ตำรวจเก็บเหมือนกัน พอซื้อไม่ค่อยดี "ฐานันดรไพร" เลยถูกเก็บ แต่ว่าเขาเก็บได้เราก็พิมพ์ใหม่ได้ อยากให้ลองไปอ่านดูสักหน่อย ถ้าจะมีเวลาอ่าน หรืออ่านแล้วไม่เข้าใจให้พวกเราอธิบายก็ได้

หนังสือใหม่นี้ โดยมากก็เป็นหนังสือการค้นคว้า การทำวิทยานิพนธ์ต่อ ๆ ไป โดยเฉพาะตั้งแต่ 2520 แล้ว ผมเข้าใจว่าควรจะเป็นรุ่นใหม่เรียกว่า ยุค 4 รุ่น 4 รุ่นนี้

ถึงแม้ว่าเราจะช้า เมื่อคราวประชุมที่โรงแรมอินทรานัน มีคนไทยเข้าประชุมตามตัวเลขของ ดร. เพ็ญศรี 400 กว่าคน คือพวกที่ส่ง paper อาจะสัก 30-40 แต่ว่าพวกที่สนใจเข้าประชุม ติดตามฟังแล้ว บางคนเลี้ยงสุเข้าไม่ได้ผล ยกมือขอพูดภาษาไทย สี่ร้อยกว่าคนมี 40 papers ก็หมายความว่าอีก 360 papers คราวหน้าคงจะส่ง paper ได้แล้ว ก็หมายความว่าเราก็มีความเก่งกล้าขึ้นทุกวัน ใครจะวิเศษวิโสอย่างไรเราก็ยอม แต่เราก็พร้อมที่จะค่อยๆ ตามรอยเท้า ค่อยๆ ที่จะศึกษา และในเวลาเดียวกันก็ค่อยๆ ที่จะใจกล้าพอที่จะเสนออะไรออกมา คราวหน้า ก็คงจะประชุมกันที่กัวลาลัมเปอร์ เมื่อไหร่จะย้อนกลับมากรุงเทพฯ อีกที่ผมไม่ทราบ ก็เรียกว่า ในหัวข้อที่ว่า การเขียนประวัติศาสตร์ของไทยผมจบลงอย่างคร่าวๆ ดังนี้

ในอันดับที่หนึ่ง จากพวกตำนานวัด ตำนานเมือง ตำนานพระธาตุ ตำนานพุทธรูป และก็มีมาเรื่องบ้านเมือง คือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาต่อเอาพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ มาจบเอาพวกสองในหนังสือหลักไทย ของขุนวิจิตรมาตราอันอย่างน้อยก็จะทำหนักก็ไม่ได้ เพราะว่าท่านเป็นผู้บุกเบิก หนังสือหนังสือหาเวลานั้นก็หาได้ยากลำบาก เพราะฉะนั้นงานรุ่นที่สาม ที่เริ่มด้วยงานของคุณสมเจัย และกิจการของอีกหลาย ๆ คนที่เป็นอาจารย์อยู่ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้น ก็มีเป็นอันมากแล้ว ส่วนรุ่นสี่คือรุ่นพวกคุณโดยเฉพาะนี้ตั้งแต่ 2520 ไปนี้ คุณเขียนได้เต็มที เพราะคำว่า ประวัติศาสตร์ ก็มีการใช้มาได้ 50-60 ปีแล้ว ผมไม่ได้มีทฤษฎี ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ ผมว่าเรื่องราวไปตามสิ่งที่อุบัติขึ้น

นอกเหนือจากการเขียนประวัติศาสตร์ของไทยแล้ว ตอนนี้จะพูดถึงการเขียนประวัติศาสตร์ของเขมร มลายู, พม่า, เราก็เป็นพวกเดียวกันในแหลมทอง คือ การเขียนประวัติศาสตร์ของเขมร จากฉบับที่มารวบรวมเรียบเรียงในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ ในสมัยอยุธยาเมื่อเอกสารฉบับหนึ่ง เป็นการเขียนเรื่องราวของเขมร ในรัชกาลของสมเด็จพระสุพรรณหมณมหาราช ผู้ซึ่งเป็นน้องพระยาละแวก พระยาละแวกนี้เรารู้กันอยู่ว่ามีเรื่องราวว่าท่านถูกปฐมกรรม ถูกตัดศีรษะ ถูกเอาเลือดล้างพระบาท อันนั้นเป็นการเขียนของไทยเรา ก็เป็นการเขียนขึ้นในรัชกาลของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ อันที่จริงรัชกาลสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ห่างจากรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร 250 ปี ใช้เรื่องราวที่เกิดขึ้น 250 ปีก่อน แล้วพระอภัยมณีในรัชกาลสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ

มาเขียนขึ้น หลักฐานขัดแย้งตามข้อเท็จจริง หลักฐานของเขมรกับของคนกลางคือพวกสเปน เขียนบอกไว้ชัดว่า สมเด็จพระนเรศวรตีเมืองสะแวกได้จริง แต่พระยาสะแวกหนีไปได้ แล้วท่านก็ไปสิ้นพระชนม์ที่เมืองเวียงจันทน์ อันนี้ทั้งของเขมรและของสเปนเขารับรองเช่นนั้น เพราะฉะนั้นเราเขียนขึ้นว่า สมเด็จพระยาสะแวกถูกพระนเรศวรจับได้ประหารเอาเลือดล้าง พระบาทก็เป็นเรื่องที่ปราศจากข้อเท็จจริง อันที่จริงการจะเขียนเช่นนั้นเพื่ออะไรก็ไม่ทราบ ถ้าจะเพื่อยกย่องพระนเรศวรก็เป็นการยกย่องที่ไม่น่าฟังเลย เพราะว่าไม่ได้สู้กัน ต่างฝ่ายต่างมีอาวุธ แต่คนหนึ่งถูกจับได้แล้วถูกมัด ถูกเชือดขึ้นเป็นเรื่องธรรมดา ไม่ได้ทำให้พระเกียรติของพระองค์เพิ่มพูนขึ้นเลย ไม่รู้เขาทำไมมาแต่งอย่างนั้น เพื่ออะไร เพราะฉะนั้นเราก็เป็นที่เชื่อได้แน่นอนว่า พระยาสะแวกมิได้ถูกจับ พระยาสะแวกหนีไปได้ พระยาสะแวกไปสิ้นพระชนม์ที่เมืองเวียงจันทน์ สมเด็จพระอนุชาขึ้น คือพระศรีสุพรรณมาราชขึ้นถูกจับตัวได้ ถูกนำมาให้อยู่อยุธยา อยุธยาตอนไหน เข้าใจว่าเป็นนอกเกาะ อาจเป็นทางด่านตะวันออกของเกาะ แถวๆ วัตถุประสงค์ของโน้น แล้วในหนังสือที่สมเด็จพระศรีสุพรรณฯ ได้ให้คนของพระองค์ท่านเขียนขึ้นไว้ มีใจความว่าสมเด็จพระศรีสุพรรณฯ ถวายธิดาแก่พระนเรศวรแล้ว วันดีคืนดี สมเด็จพระนเรศวรก็ให้อัญเชิญไปในกองทัพ เอาไปอภิเษกให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินยังเมืองเขมร เอกสารอันนี้เราไม่ค่อยมีใครคิดกันมาเป็นเรื่องเก่าที่เราได้มาแล้วเก็บไว้ จนเข้าใจว่า ร. 5 มีการแปลออกมาเป็นภาษาไทยแล้วยังเก็บไว้ไม่ตีพิมพ์จน ร. 9 ผมจำไม่ได้ว่าอยู่ในประชุมพงศาวดาร ชุดที่เท่าไรยังบอกกันไม่ได้ แต่อย่างไรก็ดีอันนี้เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราวของเขมรเองเขียนขึ้นในสมัยอยุธยาเข้าใจว่า ค.ศ. 1610 – 15 ถ้าจะเทียบของเราพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เราเขียนแล้วนำขึ้นทุนเกล้าถวายในปีสุดท้ายในครั้งที่ 2 ในปี 1807 เพราะฉะนั้นเรื่องราวของเขมร เขาเขียนขึ้นก่อน ผมจะพูดไปถึงมลายูเลย มลายูนี้เขามีพงศาวดารมลายู เขาใช้คำว่า “เกเรยาร์มลายู” หรือพงศาวดารมลายู ผู้ที่แต่งขึ้น ๆ เขาให้ศักราชอิสลามว่า อันนี้ตรงกับ ค.ศ. 1612 ก็เป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เล่าเรื่องเค็มตั้งแต่เจ้าชายปรมศวรอพยพหนีภัยมาพึ่งพักที่เมืองสิงคโปร์ แล้วต่อมาก็มาตั้งเมืองมะละกา มามีเรื่องราวของพระเจ้าแผ่นดินมลายูแห่งมะละกานั่นในราว 11, 12 องค์ จนเสียเมืองแก่โปรตุเกสในปี 1511

จากนั้นทั้งเมืองมะละกา ก็ไปฟังพักหลายแห่งในสุดท้ายก็ไปอยู่แถวเมืองปลายแหลม ตอนนั้น
จะชื่ออย่างปัจจุบันนี้ชื่ออะไรล่ะนะ รัตนโยโยะ หรือยังชื่อเดิมๆ เราใช้ชื่ออย่างthane หรือว่า
แล้ง อยู่ที่สุดของดินต่อไป ก็เป็นเรื่องเกาะสิงคโปร์เป็นเรื่องทะเลไป ผู้แต่ง^{๕๗}เป็นเสนาบดี
กระทรวงการคลัง เขาใช้คำว่าพันยานาเกอร์ ก็หัวหน้าของเสนาบดีทั้งหลายซึ่งเขามี 4 ตำแหน่ง
ท่านผู้^{๕๘}ก็มาจากพ่อ จากปู่ จากบรรพบุรุษ ในตำแหน่งเดียวกันนี้หลายชั่วอายุคน เรียกว่า
เป็นคนชั้นหนึ่งในสมัยนั้น หนังสือเล่ม^{๕๙}นี้มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วขณะนั้นก็มีจำหน่าย
อยู่เป็นเรื่องราวของมะละกาโดยเฉพาะกับอยุธยา จนเสียมะละกา แล้วก็ยังมีเรื่องราวต่อกันไป
จนเปลี่ยนวงศ์เป็นยะโฮร์ขึ้นเป็นเจ้ามลายู ส่วนของพม่า^{๖๐}นั้น ฉบับเดิมแต่งขึ้นในสมัยกรุงอังวะ
อยุธยา^{๖๑}นั้น ผมเองยังไม่ได้พิจารณาเท่าไร มาพิจารณาเอาเล่มหลัง คือเล่มที่เรียกว่าฉบับหอแก้ว
ฉบับหอแก้ว^{๖๒}นี้คณะผู้ร่วมมือกันแต่งก็แต่งเรื่องราวตั้งแต่อยู่ในอินเดียเป็น ๒ บทแรก แล้วต่อมา
ก็อพยพมาอยู่ในเขตพม่ามาเป็นสมัยมังฆ้อง มาสมัยเมืองพุกาม จนได้เกิดรบพุ่งกับทางอยุธยา
แล้วหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือไม่รู้กร้อยหน้าคงหนา^{๖๓}มาก มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษออกจำหน่าย
๒ ครั้ง ครั้งแรกเป็นเรื่องราวของพม่า^{๖๔}เขาเอง แล้วครั้งที่ ๒ ก็เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการสงคราม
ระหว่างอังวะ แล้วก็หลังก็ถึงสาวดีกับอยุธยา คณะผู้แต่ง^{๖๕}นี้ผมเข้าใจว่าได้รับจากพระเจ้าปดุง
แล้วแต่งต่อเรื่อย ๆ มาจนสิ้นแผ่นดินพระเจ้าปดุงก็ถึงรัชกาลของพระเจ้าจักรกกายเมง แล้วไป
แต่งเอาสิ้นสุดในรัชกาลพระเจ้าจักรกกายเมงในปี 1837 หนังสือฉบับนี้เป็นหนังสือที่ใคร ๆ อ้าง
ถึงเสมอ แล้วก็ถ้าเป็นเรื่องราวของสมัยราชวงศ์อลองพญาพอที่จะฟังได้เพราะเป็นเรื่องของเขา
เอง แต่ว่าถ้าแต่งย้อนหลังไปถึงกรุงอังวะ กรุงหงสาวดี อันนี้เป็นพม่าของอังวะและ
หงสาวดี มันน้อยเหลือเกิน โดยมากเป็นมอญเป็นไทยใหญ่ น้ำหนักแห่งความเชื่อถือต้องค่อย
ลงไป การที่ผมยกการเขียนประวัติศาสตร์ของเขมร^{๖๖}ก็ดี ของมลายู^{๖๗}ก็ดี แม้ที่สุดของพม่า^{๖๘}ก็ดี
มาพูด^{๖๙}นี้เพื่อพวกคุณได้เห็นความสำคัญว่าอันเขมร^{๗๐}นี้ไม่มีเชื้อวิโสหรือก เขาวิโสเพราะเขา
มีชาติอื่นมาปกครอง ชาติอื่นที่มาปกครอง^{๗๑}นี้ใช้คำว่ากรอมหรือขอม ทั้งกรอมและขอม^{๗๒}นี้มี
ลักษณะเด่น ๒ ประการ คือ 1. สร้างศาสนสถานด้วยหิน แล้วก็ 2. ชนชั้นปกครองกินอาหาร
แปลกไปจากพวกเรา คือกินเนยกินนมเปรี้ยว แล้วที่สำคัญติดคอหอยเรายู่นานปี ก็คือว่า

กินหมัด้วย การพิจารณาว่าชาติที่กินเนยกินนมเปรี้ยว เราพูดได้เต็มปากว่า คือ อินเดีย แต่ทำไมจึงกินนม อันนี้เป็นประเด็นที่ขบคิดไม่ออกนานทีเดียว จนวันหนึ่งผมไปลังกา ไปอยู่กับครอบครัวคนไทยซึ่งมีแขกเป็นคณใช้ แก่กับักควาบ้านเลี้ยงเด็กดูแลบ้านทั่วไป ผมถามว่า คุณเป็นใคร แก่กับบอกว่า I'm a Tamil คือแขกทมิฬ I'm a Buddhist เป็นทมิฬที่นับถือ ศาสนาพุทธ ผมถามทันทีว่ากินนมได้ไหม เขาบอกว่า Why not ? ทำไมจะไม่ได้ ศาสนา ไม่ได้ห้าม กินเนย กินนมเปรี้ยวและกินนม นี่คือแขกทมิฬนี่เอง แขกทมิฬที่ถือพุทธนี้ ผม คิดอยู่ 20 ปี เพราะฉะนั้นคำว่าขอมกัฏี กรอมกัฏี กล่อมกัฏี คือพวกทมิฬที่มาจากอินเดีย แล้วมาปกครองตั้งแต่ฟูนัน เจนละ รวมทั้งแองกอร์ แล้วสิ้นสมัยนักปกครองเอาในรัชกาล รามคำแหง โดยพระเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้ายของราชวงศ์แขกทมิฬนี่คือ พระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ตอนพ่อขุนรามคำแหงบุกเข้าไปในเขตแคว้นกัมพูชานั้น ทรงตีได้หัวเมืองรายทางรอบไปจนถึง เมืองหลวง ชัยวรมันที่ 8 โดนปลดออกจากบัลลังก์โดยลูกเขย โดยอ้างว่าพระองค์อ่อนด้อย ในการปกครองราชอาณาจักร ผู้ที่ครองใหม่ทรงพระนามอินทรวรมันที่ 3 แล้วท่านผู้นี้ได้ ปกป้องนครธมไว้ได้ในเวลานั้น จากอินทรวรมันที่ 3 ก็มีพระเจ้าแผ่นดินที่เป็นพระญาติสนิท 2 พระองค์ แล้วจึงมาถึงสมัยอยุธยา สามองค์นี้ตั้งแต่ อินทรวรมันที่ 3 ถึงอีก 2 พระองค์ ต่อมาผมเข้าใจเอาว่าเป็นคนจากประเทศลาว คือความเป็นแขกในฐานะนักปกครองหมดลง เขมรยิ่งใหญ่อยู่ได้ 600 กว่าปี เพราะแขกทมิฬ ส่วนมลายูยิ่งแจ่มชัด คือมลายูเมื่ออยู่เกาะ สุมาตรา กัฏี หรือเมื่อขึ้นมายู่มะละกาก็ดี ความเป็นมลายูแก่ก็มาก แต่ว่าชนชั้นปกครองหนี พวกแขกไม่พ้น แต่เป็นแขกอีกพวกหนึ่งที่ไม่ใช่พวกทมิฬ แต่เป็นแขกที่เขาเรียกว่าแขกกลิงค์ หรือพวกแคว้นกลิงกราษฎร์ ในแคว้นโอริสสา พวกทมิฬนั้นปกครองอยู่ได้ลงไปในเมือง มัทราส ที่เรียกว่าพวกโจละมณฑล เพราะฉะนั้นปัญหาที่เราไม่เข้าใจมานาน และก็ไม่มีพวก ฝรั่งเศสใครใคร่พิจารณาอีกคือว่า ชนชั้นปกครองศรีวิชัย ชนชั้นปกครองกัมพูชา เป็นใครแน่ สองประเภทนี้ฝรั่งไม่เคยละ คนที่มาเตะแล้วก็นำหลักฐานออกมาแสดงเป็นนักปราชญ์ชาวลังกา ที่ชื่อว่า ส. ปรมวีสาน หนังสือของท่านซึ่งตีพิมพ์มาก็ไม่ถึง 10 ปีนี้ เข้าใจว่า 1967 ในเรื่อง Ceylon and Malaysia ที่ประเด็นปัญหานี้แตก ว่าศรีวิชัยไศลเลนทร์นั้นเป็นกลิงค์ ส่วนกัมพูชา

นั้นเป็นทมิฬ ในการที่ผมนำเรื่องเขากลับมาออกเรื่องเขมรก็ดี มลายูก็ดี ก็เป็นการยอมรับอยู่ในตัวว่า อารยธรรมของเขาก่อนเหนือชนพื้นบ้านเป็นอันมาก รวมทั้งอินโดนีเซียด้วย

อินโดนีเซียที่นี้โค่นเขากบครองมาช้านาน มาแสดงศักดิ์คาของชาวชวาเอาใน...ครือๆ กับยุคสุโขทัยของเรา หรืออีกนัยหนึ่งในคราวที่มีตัวเอกในบทละครที่เราเรียกว่า “อิเหนา” อิเหนานี้เป็นชาวอินโดนีเซียโดยแท้ และก้ออิเหนานี้ก็ได้เป็นเจ้าใหญ่เอาในสมัยปลาย ๆ สุโขทัย เป็นตัวจริง เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ พอมาถึงต้นอยุธยา อาณาจักรเดิมที่ชื่อ กุเรปัน คานา สิงห์สำหรับ ชื่อพวกนั้นก็โค่นอีกพวกหนึ่งมาผนวก อันนี้เขาเรียกว่า มัชฌิมปาหิต เป็นชาว โดยปกครองพวกอินเดียนเดิมได้ และเมื่อปกครองพวกอินเดียนเดิมได้ ในที่สุดก็แผ่เข้ามาถึง สุมาตรา เป็นเหตุให้เจ้าปรมศวรต้องอพยพลงทั้งถิ่นขึ้นมาสิงคโปร์ แล้วมาตั้งเมืองมะละกา

ส่วนที่ว่าแต่งประวัติศาสตร์เอาในรัชกาลพระเจ้าบักก็ต่อ หรือหลานปู่ของพระเจ้า ปะดุงนั้น ความเป็นพม่าก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง แต่ความเป็นแขกมีไม่น้อย คือแขกที่พม่ามี ทั้ง 2 พวก คือทั้งพวกกลิงค์ ทั้งพวกทมิฬ อันนี้ผมจะขอให้คุณสังเกตตอนมีกรีธา อาจะ เชียพเกมส์ เอเชียนเกมส์ อะไรพวกนี้แหละ ถ้าพวก 2 ประเทศนี้รวมทั้งมลายูส่งนักกีฬาเข้า แข่ง ขอให้คอยสังเกต ถ้าผมสงสัยง่จะละก็กลิงค์ ถ้าล่าบิกนี่ทมิฬ พวกเขากันไม่รู้อย่างไร แกมาเฟ้นฟ่านอยู่ในสุวรรณภูมิเราไม่ต่ำกว่า 2,000 ปีแล้ว แล้วเขาว่าแกเป็นพวกที่มีอารยธรรม สูงกว่าโดยเฉพาะในการปกครอง แกกุมอำนาจไว้ยึดเหนี่ยวมาก เขมรเอง ชาวเอง อยู่ได้ปกครอง แขกไม่ต่ำกว่า 500 ปี บางทีปัญหาทำให้ผมคิดเลยไปว่า แล้วไทยเรานี้วิเศษอย่างไรจึง ปกครองตัวเองได้ เราเรียนอะไรมาจากใคร ที่อำนาจทางการเมืองอยู่ในมือเราก็งแต่แรก คือ เราเป็นรัฐเล็กๆ แล้วก็พอใจในรัฐเล็กๆ เมื่อเราขยายออกมาเป็นหลายเมือง เป็นรัฐใหญ่ เราก้ยังมีอำนาจการปกครองอยู่ในมือ แล้วอำนาจการปกครองนี้ตั้งแต่สมัยอยุธยาอยู่ในมือเรา เรื่อยมาทั้ง ๆ ที่ความเจริญไม่ค่อยมีเท่าไร เราๆ เคยเชื่อว่ากรุงศรีอยุธยารุ่งเรืองมีอำนาจราชศักดิ์ มีความหรรษา อันนั้นเชื่อได้เพียงครึ่งเดียว มีอำนาจในการปกครองนั้นของแน่ แต่ว่าความ รุ่งเรือง ความร่ำรวย ผมไม่ได้เชื่อ ที่เรารักษาตัวอยู่ได้เพราะของมันถูก อย่างบาทหลวง เทอ ชัวซีย์ แกมาอยุธยา แกบอก ทำไมของมันถูกจริงๆ อย่างราชภัฏสามัญย์ ครอบครัเล็กๆ

ห้าคนเลี้ยงตัวเองได้ 3 มื้อ ด้วยเงิน 5 เบี้ย ครอบครัวใหญ่ 10 คน 10 เบี้ย อย่าง มองซิเออร์
 ฟอร์แบง เข้ามารับราชการ ในหลวงพระราชทานคนให้รับใช้ 40 คน วันหนึ่งแจกจ่าย 40 เบี้ย
 กินกันอย่างกินทั้งกินขำง พอแล้ว แล้วก็เบี้ยเป็น 12 สตางค์ 800 เบี้ย เงินบาทหนึ่งเลี้ยง
 ครอบครัวเล็กๆ แทบจะทั้งปี ไม่ใช่รุ่งเรือง ไม่ใช่วิเศษ แต่ของมันถูก เรารอดตัวมาได้โดย
 กระหมัดกระหมัดน้อยๆ กินใช้ไม่สุรุ่ยสุร่ายหน่อยเราก็มีชีวิตชีวา โดยเฉพาะชีวิตทางการเมือง
 รอดมาได้จนถึงทุกวันนี้ อันนั้นเป็นการพูดการเขียนประวัติศาสตร์ของเขมร ของมลายู และ
 ของพม่า ก็เป็นการพูดเกริ่นๆ ไม่ลึกซึ้งอะไรนัก แต่ว่าถ้าคุณเห็นแปลกใหม่ก็ลองศึกษาต่อไป
 กันว่าจะจริงอย่างผมว่าหรือเปล่า ผมจบเพียงนี้ครับ.